

wil haar eigen brood verdienen voor zich en haar kind. Het leven heeft deze Oud-Hollandsche burgemeestersdochter diep gewond, maar niet er onder gekregen. Er zit iets in haar van den handelsgeest van de mannen uit haar geslacht. Ze voedt Mimi op tot een flinke vrouw. En ze blijft tot haar dood vechten om eer en recht.

De schrijver heeft zich zóó gewijd aan zijn hoofd-persoon dat we eigenlijk niet begrijpen kunnen waarom hij Anna ineens loslaat, om in de laatste hoofdstukken van zijn boek Mimi op den voorgrond te zetten. Hier is weer hetzelfde abrupte einde dat we ook in „De vruchteloze strijd” constateerden. Van Riesen's vorige roman. Heeft de schrijver over Anna's leven geen verdere gegevens meer gehad? We krijgen hiervan sterk den indruk. Aan het einde treedt Floyd nog even voor het voetlicht. Hij weet niet, dat de jonge vrouw, die hij lastig wil vallen, zijn eigen dochter is.

Wouter van Riesen heeft met buitengewoon veel kennis van zaken dit boek geschreven. Welk een grooten voor-arbeid vergt het schrijven van een dergelijk boek! De auteur heeft dit zeer serieuze gedaan. Vooral de tekening van het milieu waarin Anna opgroeit is buitengewoon goed.

Toch ontkomen we niet aan de gedachte, dat de schrijver zijn gegeven te breed heeft uitgewerkt. We krijgen den indruk dat hij, gegrepen door het gegeven, een roman heeft moeten schrijven met een hoeveelheid materiaal, slechts toereikend voor een flinke novelle. Hij zag zich nu verplicht episodes breed uit te werken waar dit niet noodig was geweest.

We noemden zooveel het vorige boek van Wouter van Riesen: „De vruchteloze strijd”. Over dit boek, waarin zeer duidelijk de geest van Van Riesen's werk spreekt, gaven we bij de verschijning een uitgebreide bespreking. We ontkomen er niet aan, deze beide boeken met elkaar te vergelijken. En dan doet zich het wonderlijke verschijnsel voor dat Van Riesen's laatste werk, hoewel veel vlotter van taal en stijl, niet dien onuitwisbaren indruk nalaat dien we ontvingen bij het lezen van „De vruchteloze strijd”. In dit laatste boek bleef de historische achtergrond veel meer achtergrond, en traden de personen er fel uit naar voren. Daar waren ze zóózeer menschen van vleesch en bloed, dat we vergaten dat ze niet „modern” waren. Anna de Backer is een interessante figuur, maar we vergeten geen oogenblik, dat ze een figuur is uit een historischen roman. Van Riesen heeft zich minder „laten gaan” in dit laatste boek. Maar daardoor is het ook een weinig minder indringend, minder levenswarm geworden dan het vorige. Dit ligt ook min of meer in het verschil tusschen de beide gegevens. Het had de schrijver niet zozeer de gelegenheid om de psychologische spanningen tusschen zijn figuren uit te werken als in zijn vorige boek.

Dit laatste neemt echter niet weg dat we „Een Oud-Hollandsche Burgemeestersdochter” met groot genoegen gelezen hebben. Wouter van Riesen heeft in dit boek weer bewezen een begaafd schrijver te zijn.

M. GR. GILHUIS—SMITSKAMP.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN

Over de „Rationalisatie-werkloosheid”.

Dat de rationalisatie, zooals die vooral in de laatste jaren toegepast is, werkloosheid veroorzaakt heeft, wordt door niemand ontkend. Tal van industrieën hebben arbeiders uitgestoot. Zoo bijvoorbeeld de kunstzijde-industrie, waar (tengevolge der rationalisatie) het aantal arbeiders in vrij korten tijd tot op een derde van de „oorspronkelijke bezetting” gedaald is, ondanks sterke vergrooing der productie. Zoo zijn er veel meer voorbeelden te noemen. Inderdaad het feit der uitstoot kan niet ontkend worden. Over de beteekenis daarvan loopen de meeningen echter uiteen.

Sommigen wijzen erop, dat zonder rationalisatie de werkloosheid (in ons land) nog groter geweest zou zijn. De fabrieken hadden hun poorten moeten sluiten; alle arbeiders zouden ontslag hebben gekregen. Prof. Josephus Jitta heeft onlangs nog deze redeneering gebruikt om de gunstige werking van arbeidsbesparende maatregelen in de kunstzijde-industrie aan te toonen. Ook hier kunnen vele andere voorbeelden genoemd worden. De meeste industrieën, die voor export werken, — en zij hebben over het algemeen de sterkste arbeidersbezetting — konden zich slechts door aanzienlijke kostprijsverlaging handhaven.

Het feit, dat een land als het onze slechts door scherpe rationalisatie op de wereldmarkt kan blijven concurreren, verandert echter aan de bezwaren, die tegen de tegenwoordig toegepaste methodes gelden, maar weinig. Niemand die de momentele noodzakelijkheid van hooge tarieven en andere protectionistische maatregelen, erkent, is daarom reeds een principiële verdediger van dat systeem. Integendeel: men kan, ondanks die erkenning, van meening zijn, dat het stelsel op den duur groote schade zal veroorzaken. Zoo kan men

ook, al wordt toegegeven dat voor het oogenblik rationalisatie de eenige uitweg is, de moderne technische ontwikkeling nadeelig achten voor het oekonomisch leven als geheel. Al was het alleen maar, omdat zij het internationale ruilverkeer belemmert, omdat mede door haar werking de wereld in een groot aantal min of meer „zelfgenoegzame” gebieden is verdeeld.

Nemen we nog eens als voorbeeld de kunstzijde-industrie. Ongetwijfeld geeft zij aan vele handen werk, dwingen haar technische presaties bewondering af, heeft zij ook de ontwikkeling van andere industrieën bevordert (zoo die van de verfstoffen). Haar voortgang schijnt één groote zegetocht. Maar in tot oordeelen bevoegde kringen vraagt men zich bezorgd af of deze evolutie den afzet van katoen niet zeer ongunstig beïnvloedt of spoedig zal beïnvloeden, of zij niet ellende in die gebieden zal veroorzaken, welke geheel van de katoenproductie of de katoenverwerking afhangen. Armoede, die voor het oekonomische leven der geheele wereld kwade gevolgen zal hebben. Die zorg is inderdaad gerechtvaardigd.

En tevens wordt de vraag gesteld — niet zonder reden — of het aanzienlijk toegenomen verbruik van kunstzijdestoffen voor den tusschenhandel en voor den consument wel altijd voordeel beteekende. Niet alleen om de (zeker in het verleden bestaande) kwaliteitsverschillen met de natuurlijke textielgrondstoffen, ook vanwege de overmatige expansie der vraag. Snelle veroudering (tengevolge van slijtage en van psychische reacties) van dit materiaal heeft soms groote schade berokkend. Een nauwkeurige analyse van verschillende takken van industrie, die tot grooten bloei zijn gekomen, ontdekt altijd nadeelig werkende factoren: sterke groei hier, maar vermindering van bedrijvigheid elders; kapitaalvermeerdering hier; kapitaalvernietiging op andere terreinen.

Het is heel gemakkelijk alleen aan de „credit-zijde” aandacht te schenken, te wijzen op de „vermeerdering van werkgelegenheid”, op de „toename der bedrijvigheid”, enzovoorts. Tegenover deze voordeelen staan echter in den regel ook groote nadeelen. Daarvan geeft de tegenwoordige tijd tal van bewijzen. De werkloosheid in menig land is het directe gevolg van bedrijvigheid elders.

In de tweede plaats wordt dikwijls betoogd, dat rationalisatie in verschillende fabrieken tot een zoo sterke toename der productie geleid heeft, dat de kwade gevolgen (ontslag van arbeiders) niet alleen verdwenen zijn, maar dat op den duur het totale aantal werknemers zelfs toenam. En men wijst o.a. op de industrieën, die zich met de fabricage van verkeers- en transportmiddelen bezighouden: de automobiellindustrie bijvoorbeeld.

De rationalisatie en mechanisatie, aldus het betoog, had hier een zeer sterke kostprijsverlaging tengevolge, maakte de vervaardiging van den modernen, goedkoopere wagen pas mogelijk. Daardoor konden zich velen een auto aanschaffen, die zich voorheen het genot daarvan moesten ontfegen. Door de aldus enorm toenemende vraag heeft de automobiellindustrie zich op grootsche wijze ontwikkeld, gaf zij het aanzien aan tal van neven-industrieën, kortom: schiep zij overal werkgelegenheid.

Ook deze redeneering is op zichzelf genomen juist. Men kan, den bedoelden tak van bedrijf bestudeerend, zich slechts verbazen. De enkele honderden arbeiders van voorheen groeiden tot honderdduizenden. Maar men lette ook hier op het complexe karakter dezer ontwikkeling.

De rationalisatie is niet de eenige oorzaak van den bloei der automobiellindustrie. Zij profiteerde in hooge mate van den goudstroom, die langs allerlei kanalen uit de bronnen der tropische gewesten naar de beschaafde landen vloeide. Maar bovendien verminderde zij relatief (en soms absoluut) de consumptie van andere goederen. Wie, aangetrokken door den lageren prijs, zich een wagen aanschafte, moest dikwijls op andere uitgaven bezuinigen. Ook hier heeft de abnormaal toenemende vraag tot inkrimping der bedrijvigheid elders geleid. Tenslotte kan het beschikbare geld immers maar eenmaal worden uitgegeven. En zeker heeft vaak kapitaalvernietiging plaats gehad. De snelle wisseling der modellen; een aanlokkelijk afbetalingssysteem met zijn kwade consequenties, maakten de auto dikwijls veel duurder dan het bedrag van den aankoopsprijs aangaf. Daardoor beleefde zelfs de auto-industrie nu en dan donkere tijden. Misschien zullen de schaduwzijden der bedoelde expansie in de toekomst nog duidelijker zichtbaar worden, b.v. in Duitsland. De „goedkope volkswagen” zal ongetwijfeld aftrek vinden; de middelen, die toegepast worden om den afzet te bevorderen, zullen hun uitwerking wel niet missen. Maar de arbeider, die zich dien wagen aanschafte, zal zijn 900 mark niet dubbel kunnen uitgeven; zijn verbruik van verschillende andere goederen of zijn cultureele uitgaven zullen zeker afnemen.

In de derde plaats hooren we het oordeel uitspreken, dat de tengevolge van rationalisatie en mechanisatie ontslagen arbeiders in andere takken van bedrijf werk zullen krijgen, omdat „kostprijs-

UIT DE HISTORIE

Prof. Dr. H. H. Kuyper over het karakter en de bevoegdheid der meerdere vergaderingen.

I.

Nu de discussie over de meerdere vergaderingen hun beteekenis, taak, macht, karakter enz. in onze kerken wordt gevoerd, is het noodzakelijk te luisteren naar allen, die ten aanzien van deze kwesties recht van meespreken hebben.

verlaging vergrooing der koopkracht beteekent”. Er vindt compensatie plaats, de werkgelegenheid wordt niet verminderd, maar verschoven of zelfs uitgebreid.

Ook dit oordeel wordt door talrijke ervaringen in 't verleden gesleund. Men denke maar aan de zooveel genoemde industrie. De theoretische redeneeringen, die het bedoelde oordeel ondersteunen, zijn zeer aantrekkelijk. Nemen we een voorbeeld:

Gesteld tengevolge van rationalisatie wordt de kostprijs der kleding met dertig procent vermindert. Wat wil dat zeggen? Op iedere tien gulden, die tot dusverre voor kleding uitgegeven werd, komen nu drie gulden „vrij”. Men kan nu of meer kleeren koopen voor hetzelfde geld, of voor die „drie gulden” zich andere goederen aanschaffen; bijvoorbeeld huishoudelijke artikelen. Dat heeft dus toename der productie tengevolge; er kunnen weer tal van arbeiders aan het werk worden gesteld; misschien zijn dat de in het kledingbedrijf oorspronkelijk ontslagen arbeiders, misschien zijn dat anderen; de „rationalisatie-werkloosheid” wordt in ieder geval vermindert.

Er geschiedt echter nog meer: de fabrieken, die rationalisatie-maatregelen nemen, brengen geld „aan het rollen”; zij moeten installaties koopen; daardoor neemt de bedrijvigheid in machine-industrieën toe; de metaalmarkt profiteert van de toenemende grondstoffen-vraag; de tusschenhandel verdient: het feit, dat de kledingindustrie kapitaal investeert, geld uitgeeft, bevordert de werkgelegenheid. Hier is het het bedrijf zelf, dat de pomp der geldcirculatie voedt. Inactief kapitaal wordt geactiveerd.

Zoo eenvoudig de theoretische redeneering is, zoo gecompliceerd is echter de werkelijkheid. Allerlei bedenkingen rijzen. Voor het vrijgekomen geld zullen misschien goederen gekocht worden, voor welker vervaardiging maar zeer weinig arbeiders noodig zijn. Misschien kunnen de fabrieken zonder dat zij één arbeider meer in dienst nemen hun productie vergrooten. Ook dat is tenslotte een voordeel, maar de werkgelegenheid wordt niet temin (althans den eersten tijd) op die wijze niet bevordert.

Er is echter nog meer.

Een belangrijk deel van het vrijgekomen geld, en zeker van het kapitaal, dat de industrie investeert, gaat naar het buitenland. Daar vinden arbeiders werk. De textielindustrie in ons land, die moderne weefgetouwen kocht, heeft aan talrijke Duitse of Amerikaanse machine-arbeiders werk bezorgd, terwijl honderden hier (noodgedwongen) werden ontslagen. En vloeide dat geld nu maar terug, doordat het buitenland onze stapel-producten of afgewerkte artikelen in grootere hoeveelheden ging afnemen. Maar iedereen weet hoe de werkelijkheid is. Al het mogelijke moet worden gedaan om den uitvoer op het tegenwoordige „peil te houden”.

Vandaar den roep om industrialisatie. Zoo zouden belangrijke bedragen, wordt gezegd, die thans naar het buitenland vloeien en dus aan onze arbeiders niet (of voor een gering deel) ten goede komen, „behouden” blijven. Maar ook wanneer zelfs de schoonste plannen zouden slagen, zouden de moeilijkheden niet uit den weg genomen zijn. Immers industrialisatie eischt grooteren import van grondstoffen: weer vloeit een belangrijke hoeveelheid geld naar het buitenland. En tegenover de vermindering van den invoer van afgewerkte artikelen, zou waarschijnlijk ook een vermindering van uitvoer komen te staan.

De compensatietheorie zou slechts in een volmaakt afgesloten, „autarkisch” gebied gelden. Een gebied, waar bovendien de geldcirculatie nauwkeurig geregeld en beheerscht kon worden. Waar ook de massa van het geld door de circulatiesnelheid niet beïnvloed werd. Waar iedereen precies handelde, zooals de leiding het voorschreef. Kortom, in een fictieve samenleving. Want zelfs de landen, welke het krachtigst naar autarkie streven, voldoen niet aan alle genoemde voorwaarden. Zij zou waarschijnlijk ook gelden in een samenleving, waarin het ruilverkeer op geen enkele wijze belemmerd werd; waarin ieder land zich ten volle kon ontplooiën. Maar ook zulk een samenleving is denkbeeldig.

Aan haar is in den tegenwoordigen tijd geen grooter waarde toe te kennen dan aan de koopkrachttheorieën, waarmede het volk nu en dan blij gemaakt wordt.

Ondanks de ervaringen van het verleden.

A.

B. t. B.

Friesland
het pu
beste car
„De Her
precies
praktijk
wij moet
die vand
wij staar
ze niet g
vleesch
1. Ja, m
hopen we
zetten va
maar la
kwestie
steld wor
10. Ze
nog „
uitvoer
is. Hoev
toch al r
zijn, help
opdat zij
komen m
de klage
weten, al
ren. En
de hare r
tucht, als
getuchtig
bonden h
20. „De
nomen or
had moet
dienen te
voor het
30. Des
vergader
schoten w
rechtelijk
af. In „L
Middelbu
niet aans
van het b
toedracht
andere b
anderen
naar de p
gebrek an
40. De
conflict t
tijds, gaf
om zij m
sen; er
tegenstell
publiceer
zij — v
classicale
50. Te
Kuyper d
nog weer

„Zoo
oordeel
niet jul
Classis
te kom
cinie S
dat De
toch v
der Cla
sluit z
gaat en
kerkers
Classis
de Clau
den? B
dit bes
Synode
verkla
gaderin
De Syn
XXXVI
zelfde
over de
ten der
kan mo
werpen
een l
gras,
ten pro
60. Mei
witten, d
W. —
„onrecht
maligen
daardoor
wat werk
bevordert
voor hers
pleit de
de belof
„ware” r
gen opge
70. De
wijsheids
plaatselij
Een teer
lekenen
geloof n
over „As
„Dracht
toenmaal
kerkrech
geschree
Dr v. Es
een class
Drachten
handel
dit „vrij
opmerkin